

GMS GESELLSCHAFT MINDERHEITEN IN DER SCHWEIZ
SOCIETE POUR LES MINORITES EN SUISSE
SOCIETA PER LE MINORANZE IN SVIZZERA
SOCIETAD MINORITADS EN SVIZRA

Punct da vista da la GMS

---

il 1. d'avrigl 2022

3 + ½ = 3: L'aritmetica particolare da la politica linguistica en Svizra

Tge decisiun impurtanta per il rumantsch han prendi las votantas ed ils votants svizzers l'onn 1938? E pertge dat 3 + ½ en la politica linguistica dapi il 1996 en la gronda part dals cas 3? In pitschen tur d'horizont davart la lingua naziunala savens emblidada, ma la pli svizra da tut las linguas naziunalas.

Il 20 da favrer 1938 ha il suveran svizzer prendi ina decisiun memorabla per la lingua rumantscha. Cun ina maiortad da las vuschs da 91,6% ha el dà al rumantsch il status da lingua naziunala. I na sa lascha betg snegar che la gronda approvaziun n'ha betg mo già motivs politic-linguistics. En connex cun la Defensiun naziunala spiertala avant la Segunda Guerra mundiala è la decisiun era stada ina clera refusa a las tendenzas naziunalisticas da l'Italia che vuleva annectar ils territoris rumantschs e talians da la Svizra. Questa francada impurtanta dal rumantsch en l'artitgel 4 da la Constituziun federala è restada fin oz: Las linguas naziunalas èn il tudestg, il franzos, il talian ed il rumantsch.

Happy end? Bunamain. Sch'i na dess qua betg la crux cun la differenziaziun tranter lingua naziunala e lingua uffiziala. Stgars 60 onns suenter la votaziun dal pievel dal 1938 ha la Svizra danovamain votà a favur dal rumantsch: ils 10 da mars 1996 ha il suveran svizzer approvà cun ina maiortad da las vuschs da 76% ina revisiun da l'artitgel da linguas en la Constituziun federala. Questa decisiun dat al rumantsch il status d'ina lingua parzialmain uffiziala da la Confederaziun. L'artitgel da linguas en la Constituziun federala determinescha il suandant: «En il contact cun persunas da lingua rumantscha è er il rumantsch lingua uffiziala da la Confederaziun». Las ulteriuras linguas uffizialas da la Confederaziun èn il tudestg, il franzos ed il talian.

Lingua naziunala senza plaz da podest

Metter a disposiziun per rumantsch l'entira comunicaziun en scrit da la Confederaziun fiss nunrealistic ed era betg raschunavel. Il rumantsch è bain ina lingua naziunala, dentant mo ina lingua parzialmain uffiziala da la Confederaziun, per uschè dir ina mesa lingua uffiziala. Texts cun ina gronda derasaziun ed ils documents per las elecziuns e votaziuns federalas duain tenor la lescha da linguas vegnir publicgads er en rumantsch. E betg d'emblidar ils texts «en il contact cun persunas da lingua rumantscha». In exempel: ina burgaisa scriva ina brev rumantscha a l'administraziun federala. Il cas è cler: ella survegn ina resposta per rumantsch. Bravo! Segund exempel: L'Uffizi federal da sanadad publica lantscha ina gronda campagna naziunala cunter la derasaziun dal coronavirus, redigida en tut las ... – Fallà! Igl ha duvrà squitsch politic per che las infurmaziuns relevantas da la campagna cunter il coronavirus vegnian publicgadas era per rumantsch. Il princip para dad esser quel ch'ins publicgescha l'emprim ina giada tut en las trais linguas uffizialas cumplainas ed explicitamain betg en la lingua parzialmain uffiziala. En sasez è quai ina dumonda aritmetica. Il sbagli da quintar che la Confederaziun fa, interpretond il rumantsch sco ½ lingua uffiziala, è ch'ella arrundescha giu il factor 0.5, e quai en bunamain tut ils cas. Consequentamain dat quai il maletg omnipreschent da la Svizra trilingua. Pagineas d'internet, publicaziuns ed inscripziuns vegnan redigidas en tudestg, franzos e talian. Il rumantsch va adina dapli en emblidanza. Quest proceder sto vegnir reponderà. La lingua naziunala sin il quart plaz malengraziavel avess almain merità ina medaglia da tgirom. Co pudess ina pratica raschunavla cun la ½ lingua uffiziala vesair ora? La Confederaziun ed interpresas da servetschs publics, p.ex. la Posta e las Viafiers federalas, che ageschan sin plaun naziunal stuessan duvrar il rumantsch consequentamain ed en l'entira Svizra per inscripziuns da

tut gener. Quai là, nua che vegnan applitgadas las trais autras linguas uffizialas da la Svizra. En il territori rumantsch sto la lingua vegnir duvrada cun prioritad per infurmaziuns a la populaziun.

Smanatschà malgrà la buna posiziun giuridica

Tenor in rapport d'evaluaziun, cumparà il 2019 per incumbensa da la Confederaziun, exista per il rumantsch già a media vista in privel existenzial. Il rapport recumonda tranter auter da promover il rumantsch pli ferm ordaifer il territori linguistic tradiziunal, surtut da metter a disposiziun purschidas da furmaziun er ordaifer il chantun Grischun. En il rom da la missiva da cultura 2021-24 impunda la Confederaziun en total var 21 miu. francs per il rumantsch. Per l'emprima giada conceda la Confederaziun en questa perioda contribuziuns en l'atezza dad 1,2 miu. francs per mesiras da promoziun ordaifer il territori linguistic tradiziunal. In project illustrescha a moda simbolica las grondas stentas che vegnan interprendidas per dar vinavant il rumantsch er a la proxima generaziun. Cun la nova purschida da furmaziun online «Rumantsch a distanza» duain giuvenils er ordaifer il territori rumantsch pudair emprender la lingua a partir da l'onn da scola 2023/24. Ma porta la promoziun fritg, sch'il rumantsch na cumpara nagliur sin la charta geografica linguistica da la populaziun svizra? La clav è la preschientscha en il mintgadi: la Confederaziun e las interpresas da servetschs publics activas sin plaun naziunal èn dumandadas da suandar l'exempel. E lura èsi era cler quant che 3 + ½ dat en la politica linguistica da la Svizra quadrilingua. En mintga cas dapli che 3.

Rumantsch – tschintg idioms, ina lingua

Il rumantsch cumpiglia tschintg idioms scrits (sursilvan, sutsilvan, surmiran, puter e vallader) e dispona d'ina lingua da standard, il rumantsch grischun. Var 60'000 persunas en Svizra discurren rumantsch. In terz da las Rumantschas e dals Rumantschs viva ordaifer il chantun Grischun. En vischnancas dal territori rumantsch è il rumantsch la lingua uffiziala e la lingua da scola. En il Grischun è il rumantsch, il tudestg ed il talian linguas chantunales ed uffizialas equivalentas.

dad Andreas Gabriel, suppleant dal secretari general da la Lia Rumantscha

La Lia Rumantscha è l'organisaziun tetgala per la promoziun linguistica rumantscha. Per incumbensa da la Confederaziun e dal chantun Grischun represchenta ella ils interess dal rumantsch en tut ils secturs da la vita publica.